

КРАСІКОВ Михайло Михайлович

к.філол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

УКРАЇНА ЧАСІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОСТІ

Питання національної ідентичності завжди особливо гостро постає під час соціальних катаклізмів, а особливо воен. Російська агресія 2014 р., а тим більше війна, що почалася 24 лютого 2022 р., поставила це питання руба перед кожним мешканцем України: хто ти? Причому це екзистенційне питання постало не як соціально-філософська проблема, а як *життєвий вибір, коли важливі не слова, а дії*. Звісно, люди, схильні до рефлексії, до публічного висловлювання своїх думок у соцмережах чи на наукових форумах, можуть скільки завгодно обговорювати різні аспекти цього питання, однак вирішується воно не у вербальному, а в акціональному плані: *щоденні вчинки, повсякденне життя* кожного українця зараз демонструють, як він відповів на цей начебто абстрактний запит Часу.

Коли йдеться про національну ідентичність, одразу спливають на думку всім відомі маркери, і перший серед них – *мова*. Хто ж не знає, що мова – основа нації? З початком російсько-української війни, особливо на сході України, зокрема значною мірою російськомовних містах, певна кількість людей, які у побуті користувалися російською (насправді, більше суржигом чи російською з більшою чи меншою домішкою українців), перейшла на українську, хай і недосконалу, а часом і жахливу (з точки зору філологів), але українську. І це був *акт ментального спротиву* – свідоме відторгнення від «мови окупанта», дарма що для багатьох це була материнська мова і мова власного мислення. Проте такий рішучий крок (наприклад, у Харкові) зробили далеко не всі ті, хто сприйняв війну як *справу, що стосується їх особисто*. Значна частина населення не змінила мовних звичок у приватному спілкуванні, попри те, що серед цих людей чимало військових, волонтерів (тих, хто плете маскувальні сітки, в'яже шарпетки для військових, допомагає пораненим у шпиталях, постраждалим ВПО, інвалідам, багатодітним родинам, старим самотнім тощо), людей мистецтва, які влаштовують заходи на підтримку ЗСУ і всілякі патріотичні художні акції, і навіть журналістів, які активно в публічному просторі демонструють свою відповідальну позицію як «свідомих українців». Це сталося тому, що ці люди не сприймають російську як політичний чинник чи ідеологічний феномен, а ставляться до неї виключно *інструментально*, тобто нейтрально, попри те, що хтось їх за це може засуджувати. Будь-який інструмент (наприклад, ніж чи сокира) – не поганий і не хороший в етичному сенсі, все залежить від використання: хірург ножем рятує людину, бандит ножем калічить чи губить її. Російською київський поет Олександр Кабанов, знаходячись на цілком проукраїнських позиціях, пише геніальні вірші, в яких, можливо, краще і глибше, ніж його україномовні колеги, схоплює нерв того, що відбувається зараз. У Давній Греції ніж, яким вбили людину, могли засудити до вигнання з міста. Засуджуючи чи офіційно

забороняючи використання якоїсь мови в публічному просторі, ми уподібнюємося еллінам, що, звісно, приємно і наближає нас до Європи, принаймні часів Арістофана. Однак, здається, сучасні реалії довели, що *мова виявляється факультативним маркером українськості*.

Національна ідентичність невіддільна від шанування власної історії – це теж беззаперечна аксіома. Але, незважаючи на всі зусилля вчителів і просвітницьку роботу ентузіастів, безліч історичної інформації у ЗМІ (хай і не завжди фахової та об'єктивної), знання історичних фактів у пересічних громадян, які зростали в пострадянській Україні, м'яко кажучи, відносні, а люди, які вчилися у радянських школах, часто не можуть позбутися «совкових» стереотипів і взагалі навіть не знають діячів української історії та культури, чії імена з'явилися в останні 30 років. Автор цих рядків, приймаючи в ХПІ влітку 2022 р. вступні іспити з історії, далеко не від кожного абітурієнта віком від 17 до 40 років міг почути правильну відповідь на питання, коли ж Україна стала незалежною чи про те, які події сталися у 1917 році. А за результатами дослідження Київського міжнародного інституту соціології, «80% опитаних оцінили свій інтерес до історії України як високий, і лише 1% зовсім не цікавляться історією України. 69% респондентів почали більше цікавитися своєю історією України за останнє десятиліття. Стільки ж – протягом останнього року» [2]. Наскільки ці бадьорі реляції відповідають дійсності, наскільки репрезентативною була вибірка? Важко повірити, що в усій Україні до С. Бандери лише 5% ставляться цілком негативно і 6% скоріше негативно, хто такий Ватутін не знають лише 30% населення, а хто така О. Теліга – 44 %. Серед військових та волонтерів відсоток людей, які добре знають хронологію історичних подій в Україні і не знаходяться в полоні численних міфів [див.: 1], мабуть, не надто високий, хоча такого «тестування», звісно, ніхто не проводив і не проводитиме. Однак *неповне знання історії не заважає цим героїчним людям гідно виконувати свій громадянський обов'язок*.

Ще один важливий параметр національної ідентичності (про який зазвичай пишуть теоретики) – *зажуреність у культуру рідного краю, плекання традицій, знання фольклору* тощо. Але чи кожен український патріот доведе до кінця хоч одну народну пісню, навіть найвідомішу? Чи у кожного українця є вишиванка? А ті, у кого вона є, як часто її носять? Чи всі українці жити не можуть без самогону, сала, борщу та вареників і на Масляну (яку насправді начебто треба називати Колодієм) просто гидують млинцями як «суто російським» атрибутом свята? А чи у всіх у хаті висить під рушниками портрет Шевченка і під подушкою лежить томик поезій Лесі Українки? А у скількох у навушниках звучать твори Лисенка і Скорика? Звісно, всі ці стереотипізовані зовнішні і «внутрішні» ознаки української культурності не притаманні великій кількості громадян нашої держави. Але чи є інакший *modus vivendi* антипатріотичним?

Війна з кришталевою ясністю довела: *українськість – прагнення захистити рідну землю, не говорячи красивих слів*. Це безпосередня участь у бойових діях і спорядження армії, яке стало справою тисяч волонтерів. Якщо людина ідентифікує себе як *часточку українського народу*, вона не каже, що держава повинна повністю забезпечувати армію, вона *рада* зробити хоч щось задля перемоги. Якщо молода здорова людина відчуває себе *українцем (українкою)*, вона рветься на фронт, навіть маючи офіційні підстави не ризикувати життям. Якщо людина дійсно усвідомлює себе *громадянином*

України, вона розуміє, що під час війни замало добре виконувати свою соціальну функцію, працюючи за фахом, отримуючи зарплатню чи прибуток, купуючи вітчизняну продукцію і таким чином поповнюючи бюджет країни. К. Маркс не дарма вважав вільний час членів суспільства головним багатством держави. На жаль, більшість людей в Україні навіть зараз налаштовані проводити вільний час у розвагах, відпочинку, спілкуванні у колі сім'ї чи друзів. Волонтерський рух в Україні з 2014 р. – настільки масштабне явище, що є навіть державне свято День волонтера, а в Харкові у 2015 р. вул. Соціалістична була перейменована на Волонтерську. Чимало волонтерів загинуло, рятуючи людей із небезпечних районів, намагаючись довести до когось гуманітарну допомогу. Проте кількість волонтерів «на душу населення» насправді мізерна, та й щоб бути волонтером, треба мати до цього хист, а не лише бажання. Справжнє волонтерство – це цілком професійна робота, часто виснажлива фізично і психологічно, причому цілком безкорислива. Але вільний час, відданий тим, хто потребує допомоги, – справді величезне суспільне багатство. Отже, українськість сьогодні – не патріотична риторика чи етнічна атрибутика, а те, що добре звучить в усьому світі англійською – *stand with Ukraine*.

Список використаної літератури

1. Красіков М.М. Деїсторизація як сучасна проблема українського суспільства. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасного українського суспільства у соціологічному вимірі». 25 листопада 2022 р., м. Харків, Україна. Харків, 2023. С. 22-26. URL : http://web.kpi.kharkov.ua/sp/wp-content/uploads/sites/95/2023/03/Zbirnik_tez__listopad_2022_kaf_SPU.pdf
2. Куліш П. Переважна більшість громадян цікавляться історією України : опитування. 27.03.2023. URL : https://gwaramedia.com/perevazhna-bilshist-gromadyan-czikavlyatsya-istoriieyu-ukraini-opituvannya/?fbclid=IwAR2YCMs_2MKeJ2dqMPI-GiQLCu5Z-7MnchLD3WJA9LiOfUS6qb_ukXDbhJ0

ЛЕБЕДИК Леся Вікторівна

д.пед.н., доц., Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, (Україна, м. Полтава)

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО І ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Розглянемо філософсько-педагогічні аспекти інтелектуального і духовного розвитку майбутнього фахівця соціальної роботи, зокрема ситуативні та особистісні чинники, які впливають на його інтелектуальну і духовну діяльність у сфері соціальної роботи.

Проблема управління інтелектуальним і духовним розвитком майбутнього фахівця, у т. ч. соціальної роботи, є надзвичайно актуальною, що засвідчують як наші попередні дослідження [1, с. 228–231; 4, с. 201–207; 5,